

Tarih ve GÜNce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
1/3, (2018 Yaz), ss. 51-74.

“BARTIN REHBERİ” ADLI KAYNAK ESER TEMELİNDE VE BARTIN ÖLÇEĞİNDE ATATÜRK DÖNEMİ ZİRAATÇILIK, HAYVANCILIK VE ORMANCILIK POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

Yenal Ünal*

Öz

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, kuruluşundan sonra kendini kalkındırabilmek amacıyla olağanüstü çabalar harcadığı alanlardan birisi de tarım alanıdır. Nüfusunun yaklaşık % 80'den fazlası kırsal kesimde yaşayan ülkede aşar vergisinin kaldırılması başta olmak üzere modern tarım ve hayvancılık yöntemlerinin yaygınlaştırılması amacıyla ciddi çalışmalar yapılmıştır. Nitekim Osmanlı devrinde memleket ekonomisinin en büyük kısmını kapsayan tarım, kaderciliğe terkedilmiş bir halde idi. Yeni Türk devleti her şeyden önce zirai manada kendi kendine yetebilmek ve bu sorunların hemen hepsini çözmek amacıyla bir tarım politikası ortaya koymaya çalışmıştır. Özellikle Atatürk Orman Çiftliği'nin kurulmasıyla modern tarımın nasıl yapılacağı hususunda bütün ülkeye örnek olmak amacıyla numune bir tesis de oluşturulmuştur. Kısacası yeni Türk devleti büyük bir inkişap ile yeniden teşekkül ettirilirken; tarım ve hayvancılık da en fazla enerji harcanan alanlardan biriydi. Bu çalışmada 1927 yılında neşredilmiş ve uzun yıllardan sonra araştırmacıların dikkatini yeni çekmiş olan “Bartın Rehberi” adlı kaynak eser temel alınarak 1920'li yıllarda Bartın coğrafyasında yaşanan tarım, hayvancılık ve ormancılık alanlarındaki gelişmeler hakkında tespit edilen yeni bilgiler değerlendirilmeye çalışılacaktır. Çalışmamızda özelde Bartın coğrafyası genelde ise Atatürk devri tarım politikaları üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bartın, Ziraatçılık, Hayvancılık, Ormancılık, Atatürk dönemi

* Doç. Dr., Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, (yunal@bartin.edu.tr).

THE INVESTIGATION OF THE BARTIN PROVINCE'S AGRICULTURAL, LIVESTOCK AND FORESTRY POLICIES BASED ON A SOURCE MATERIAL TITLED "BARTIN GUIDE" IN THE ATATÜRK PERIOD

Abstract

One of the areas, after the foundation of the Republic of Turkey purposes to be able to reconstruct itself spent tremendous efforts is husbandry. At first, tithe tax abolished and serious studies have been carried out in order to disseminate the methods of modern agriculture and animal husbandry in the country which living more than 80 % of the population in rural areas. As a matter of fact, the agriculture which included the largest part of the country economy was abandoned to fatalism during the Ottoman period. The new Turkish state has struggled an agricultural policy to overcome almost all of these problems and to be able to self-regulate itself in agriculture before anything else. With the establishment of Atatürk Forest Farm, a sample plant established in order to be an example for all countries in how modern agriculture can be done especially. In short, while the new Turkish state was restructured with a great revolution; agriculture and animal husbandry were among the most energy-consuming areas. In this study, it is tried to be evaluated new informations about the developments of agriculture, livestock and forestry areas in Bartın geography of 1920's, by basing on the reference book "Bartın Guide" which has drawn attention of researchers many years after. In the particular Bartın geography and in the general agricultural policies of Atatürk period emphasized in our study.

Keywords: Bartın, Husbandry, Animal Husbandry, Forestry, Atatürk period.

Giriş

Gazi Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde I. Dünya Savaşı sonu koşulları çerçevesinde yıkılan bir imparatorluğun enkazı üzerinde tesis edilmeye çalışılan modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti, birçok alanda olduğu gibi tarım alanında da ciddi bir kalkınma hamlesi içerisine girmiştir.¹ Nüfusunun yaklaşık % 80'den fazlası kırsal kesimde yaşayan ülkede aşar vergisinin kaldırılması² başta olmak

¹ Şaduman Alıcı, "Yeni Türk Devleti'nde Ekonominin Türkleştirilmesi Politikası: Türkiye Milli İthalat ve İhracat Anonim Şirketi Örneği", *Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonominin ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2017, s. 249.

² Aşar Vergisi'nin kaldırılması hususunda bk. Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, Cilt 3, Bölüm 1, 3. bs. Bilgi Yayınevi, Ankara, 2013, s. 267-268.

üzere modern tarım ve hayvancılık yöntemlerinin kalıcı bir şekilde tesis edilebilmesi amacıyla köklü çalışmalar içerisine girilmiştir. Çünkü Osmanlı devrinden devralınan zirai miras da son derece yetersiz bir konumdaydı. Tarım, Osmanlı döneminde bir anlamda kaderciliğe terkedilmiş bir halde idi. Ne meteorolojik buluşlardan istifade edilmiş, ne kara sabandan kurtulma çareleri aranmış, ne çok ciddi sulama tesisleri yapılmış ve ne de düşük kaliteli tohumları bilimsel yöntemlerle ıslah etme imkânları üzerinde durulmuştu. Hava şartlarının müsait olduğu zamanlarda hububat geliri memleket ihtiyacını karşılamış buna mukabil kuraklık devresinde ise ülke gıda maddesi ithal etmek zorunda kalmıştır.

Yeni Türk devleti her şeyden önce zirai manada kendi kendine yetebilmek, bu sorunlarla büyük ölçüde mücadele etmek amacıyla bir tarım politikası ortaya koymuştur. Özellikle Atatürk Orman Çiftliği'nin kurulmasıyla modern tarımın nasıl yapılacağı hususunda bütün ülkeye örnek olmak amacıyla numune bir tesis de oluşturulmuştu. Kısacası yeni Türk devleti büyük bir inkılap ile kültür, eğitim, sağlık, hukuk, sosyal ve ekonomi alanlarında adeta yeniden teşekkül ettirilirken; tarım ve hayvancılık da en fazla enerji harcanan alanlardan birisi konumuna yükselmiştir.

Türkiye'de harp yıllarının akabinde 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra tarımda üretim artışı yaşanmıştır. Tarımın ülke genelinde sahip olduğu gayri safi milli hasıla payı giderek artmıştır. Yeni Türk devleti 1925'te çıkardığı bir yasa ile 20 yılda ödenmek üzere 22.233 çiftçi ailesine 731.000 dönüm toprak dağıtmış ve kredi faizlerini imkânlar ölçüsünde düşürmüştür. İlaveten çiftçilere kolay kredi sağlanması amacıyla kooperatifçilik³ ve traktör kullanımını özendirilmiştir. Yine yukarıda temas edildiği üzere modern tarım yöntemlerini yaygınlaştırmak için örnek çiftlikler, fidanlıklar, tohum ıslah enstitüleri kurulmuş, Avrupa'ya tarım öğrenimi için öğrenci gönderilmiş, Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü açılarak tarım memurlarına ve öğretmenlerine hizmet içi eğitim yoluyla modern bilgiler aşılanmıştır. Hayvancılık ve ormancılığın geliştirilmesi için de tedbirler almıştır. Bütün bu tedbirler sayesinde üretim hızlanmıştır.⁴

³ Cumhuriyet döneminde kooperatifçiliğin gelişimi hususunda ayrıntılı bilgi için şu yeni araştırmaya bk. Ergül Ballı, "Türkiye'de Tarımsal Kooperatifçiliğin Gelişimi ve Fiskobirlik: Tarihsel Bir Değerlendirme", *Türkiye Cumhuriyeti'nin Ekonominin ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2017, s. 667-674.

⁴ Temuçin Faik Ertan ve bşk., *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, 4. bs., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016, s. 197.

Çağdaş medeniyetler seviyesinin üzerine çıkarılması gayesiyle yeniden inşa edilmeye çalışılan Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulduktan sonra ülke genelinde birçok alanda atılacak adıma temel oluşturması ve üretilecek tarım politikalarında da kullanılmak üzere 28 Ekim 1927 tarihinde bir nüfus sayımı yapılmıştır. Yeni Türk devletinin kuruluşundan sonra nüfusun arttırılması meselesi ülkenin en önemli gündem maddelerinden birini teşkil etmiştir. Çünkü gelinen noktada verilen savaşlarla ülke nüfusunda önemli kayıplar olmuştu. Dolayısıyla nüfusun arttırılması için öncelikle bu artışa engel olan nedenlerin ortadan kaldırılması gerekiyordu. Bunun için de nüfusun hem sayıca hem de nitelik bakımından özelliklerinin bilinmesine ihtiyaç duyuluyordu. Bu ihtiyaç doğrultusunda 1927 yılında Türkiye’de ilk defa genel nüfus sayımı gerçekleştirilmiştir.⁵ Sayımda aile ismi, cinsiyet, doğum tarihi, yaş, doğum yeri, medeni hal, ana lisan, daimi ikametgâh, tabiiyet, okuma biliniş bilinmediği, din, sakatlık vaziyeti gibi sorular sorulmuştu. Sayım sonucuna göre Türkiye’nin nüfusu 13.648.270 kişi olarak kayda geçmiştir. Nüfus sayımı öncesinde 1926 yılında İstatistik Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Böylelikle düzenli ve nitelikli verilerin elde edilmesine yönelik çabalar somut anlamda ortaya koyulmuştur. Bu sayımla sadece Türkiye’de nüfus tespiti yapılmamış ayrıca sayım öncesi oluşturulan bina sayım cetvelleriyle ülkedeki konut ve işyeri sayılarıyla bunların dağılımı da kayıt altına alınmıştır.⁶

Aynı tarihte Zonguldak ilinin bir kazası konumunda olan Bartın’da yapılan sayım sonuçlarında elde edilen nüfus verileri ile kazanın fiziki koşulları, ticaret, eğitim, sanayi, tarım, hayvancılık gibi birçok alanda toplanan somut veriler, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası tarafından “*Bartın Rehberi*” adıyla küçük bir kitap olarak yayımlanmıştır.⁷ Bu çalışmada 1927 yılında neşredilmiş, o tarihten günümüze hemen hemen hiç değerlendirilmemiş ancak son yıllarda Bartın yerel tarihçiliğinin gündemine yeniden girmiş olan “*Bartın Rehberi*” adlı kaynak eser temel alınarak 1920’li yıllarda Bartın coğrafyasında tarım, hayvancılık ve ormancılık alanlarında yaşanan gelişmeler hakkında tespit edilen yeni bilgiler analiz

⁵ *Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişiminin 50 Yılı*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1973, s. 48-49.

⁶ Ramazan Arslan, *Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bartın*, Orion Yayınevi, Ankara, 2017, s. 3-4.

⁷ Söz konusu kitap Ramazan Arslan tarafından transkribe edilerek “*Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bartın*” serlevhası altında “*Bartın Rehberi (Coğrafi, Zirai, Ticari, Sınai ve İctimai)*” başlığıyla yayımlanmıştır. “*Bu çalışma Bartın Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenmiştir. Proje No: 2017-SOS-A-004*” ibaresinden anlaşıldığı kadarıyla yazar eseri bilimsel araştırma proje kapsamında transkribe ederek yayına hazırlamıştır. Başlangıç kısımlarında eserle ilgili olarak verilen tanıtım bilgilerinden sonra iki sayfada aynı anda görülecek şekilde Osmanlıca ve Latin alfabeli nüsha okuyucuya sunulmuştur. Bk. Ramazan Arslan, *a.g.e.*, s. 1, 3.

edilmeye çalışılacaktır. 1920’li yılların Bartın’ı örneğinden hareketle ülke genelinde uygulanan tarım, hayvancılık ve ormancılık politikalarıyla ilgili bazı yorumlar yapılmaya çalışılacaktır.

Üzerine araştırma yapmış olduğumuz Bartın, Karadeniz Bölgesi’nin Batı Karadeniz bölümünde yer alan ve Zonguldak iline bağlıyken⁸ 7 Eylül 1991’de vilayet olmuştur.⁹ Kente ismini veren Bartın ırmağının Karadeniz’e ulaştığı kesimin 11 km kadar güneydoğusunda kurulmuştur.¹⁰ İl, 41° 53’ kuzey enlemiyle 32° 45’ doğu boylamı arasında yer almaktadır. Kuzeyinde Karadeniz; doğusunda Kastamonu, Cide ve Pınarbaşı; güneydoğusunda Eflani ve Safranbolu; güneyinde Karabük ve Yenice; batısında Zonguldak, Çaycuma ve Devrek bulunmaktadır.¹¹ İstanbul’un 164 mil, Zonguldak’ın 24 mil doğusunda denizden ilçe merkezine doğru uzanan ve bir zamanlar 100-200-250 tonluğa kadar gemilerin geliş ve gidişine elverişli Bartın ırmağı üzerinde kurulmuş durumdadır. Denizden ırmak yoluyla 7 mil, karayoluyla 11 km içeride üç tarafı suyla çevrili bir coğrafyada bulunmaktadır.¹²

Bartın, Amasra-Ulus-Kurucaşile ilçeleriyle birlikte 2143 km²’lik bir yüzölçümüne sahiptir. İlin kuzeyinde 59 km’lik sahil şeridi bulunmaktadır.¹³ Bartın, il merkezinin denizden yüksekliği muhtelif membalarda 8 metre olarak belirtilmekle birlikte bazı meyilli sırtlar ve tepelikler hâlinde bulunan bu yerleşim yerinde 25, 35 ve 55 metre rakımlı bölgeler olduğu gibi Ordu Yeri gibi 110 metre rakımlı tepeler de mevcuttur.¹⁴ Şehir, yükseklikleri 2000 metreyi geçmeyen ormanlarla kaplı dağlarla çevrilidir. Şehrin doğusunda Arıt Dağları, güneyinde Kocadağ, Karadağ ve Kayardı, batısında Aladağ, kuzeyinde Karasu dağları bulunmaktadır. Vadiler şehir merkezine doğru yer yer genişleyerek daha çok alan

⁸ Nurettin Cansever, *Bütün Yönleriyle Bartın*, Ersa Kollektif Şirketi Matbaası, İstanbul, 1965, s. 7.

⁹ Selâhattin Çilsüleymanoğlu, *Bartın Halk Kültürü*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, s. 21.

¹⁰ Metin Tuncel, “Bartın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 5, İstanbul, 1992, s. 87.

¹¹ S. Çilsüleymanoğlu, *a.g.e.*, s. 21; *Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Ankara, 2007, s. 17.

¹² Mehmet Çötür, *Bartın Limanı İnşaat Sonu Raporu*, Bayındırlık Bakanlığı Demiryollar ve Limanlar İnşaat Reisliği, Devlet Su İşleri Matbaası, Ankara, 1970, s. 1.

¹³ *Bartın 2023 Stratejik Amaçlar ve İl Gelişme Planı*, haz. İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Bartın Valiliği Yayınları, Bartın, 2008, s. 5; S. Çilsüleymanoğlu, 1996, s. 21; *Bartın*, 2007, s. 17.

¹⁴ Kemal Samancıoğlu, *Bartın Belediyesi ve Tarihçesi*, 2. bs. Bartın Valiliği-Bartın Belediyesi Yayınları, Bartın, 1999, s. 202.

kaplarlar. Fakat son derece verimli bir yapıya sahip olmakla birlikte düzlüklerin yani tarıma elverişli toprağın miktarı fazla değildir.¹⁵

Bartın Rehberi

“*Bartın Rehberi*” adlı kaynak eser “*Coğrafi, Zirai, Ticari, Sınai ve İçtimai Vaziyeti Hakkında Neşr Olunmuştur*” alt başlığıyla okuyucuya sunulmuştur. Kitap halinde Bartın Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 1927 yılında Şirket-i Mürettebiye matbaasında bastırılmıştır.¹⁶ 72 sayfadan oluşan bu eser, 16 bölümün bir araya gelmesiyle vücut bulmuştur. Eserin birinci bölümünde dönemin Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Baş Katibi İsmail Hakkı Bey’in takdim yazısı yer almıştır.¹⁷ İkinci bölümde Bartın ilinin fiziki olarak oturduğu alan,¹⁸ coğrafi yapısı,

¹⁵ *Bartın 2023 Stratejik Amaçlar ve İl Gelişme Planı, a.g.e., s. 5; N. Cansever, 1965, s. 9.*

¹⁶ Ramazan Arslan, *a.g.e., s. 1.*

¹⁷ Söz konusu eserin birinci bölümünde Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Baş Katibi İsmail Hakkı Bey tarafından kaleme alınan takdim yazısı kitabın aynı zamanda birinci bölümünü ve yayımlanış amacını anlatmaktadır. Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Baş Katibi İsmail Hakkı Bey, bu bölümde şu bilgilere yer vermiştir: “*Maarifin ve her türlü terakki ve tefeyyüzün önüne hailer çıkaran devr-i istibtadda memleketimizin iktisadi, içtimai, coğrafi, vaziyetleri hakkında bir kitap neşretmek ve bu vesile ile memleketimizi daha yakından tanıtmak imkanı yoktu. Bunun için beslediğimiz emelleri tahakkuk ettiremiyorduk. Yıllardan beri beslediğimiz emelimize milletimizin göz bebeği büyük müncimiz, dahî Gazimizin sayesinde nail olduk. Büyük bir vukufla bize terakki ve tefeyyüz yollarını gösteren, irşad ve ikaz eden Ulu Gazimizin genç, faal hükümet-i cumhuriyetimizin iktisad sahasında gösterdiği himmet ve muavenete istinaden yeşil Bartınımızın halen ve dolayısıyla atiyen parlak bir istikbale kavuşmak ve diğer memleketlerimize tanıttırarak ticaret ve sanayi-i mahalliyenin daha ziyade temin-i inkişafına ve daha doğrusu parlak bir istikbale kavuşmasına çalışmak emel-i halisanesiyle odamızca bir kitap neşri tasavvur edilmiş ve atiyen daha ziyade tekemmülüne çalışılmak üzere şimdilik muhtasar olarak şu eser meydana getirilmiştir. Kitaptaki noksanlardan odamızı haberdar edecek muhterem karilerimize şimdiden arz-ı teşekkür ederiz.*” Bk. *Bartın Rehberi*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası, Selamet Matbaası, Bartın, 1927, s. 3.

¹⁸ Şehir yerleşmesi için son derece uygun bir yerde kurulmuş olan Bartın, yakın çevresine ve ülkenin başka yerlerine bağlanabilme açısından da coğrafi şartların kendisine bahsettiği birtakım imkânlardan faydalanmaktadır. Bunların başında Bartın Irmağı’nın özel durumundan bahsetmek gerekir. Bartın Irmağı’nın şehrin bulunduğu yerden Karadeniz’e kadar olan kesiminde çeşitli büyüklükte deniz taşıtlarının buraya kadar sokulmasına imkân vermesi, Bartın’ı Türkiye’nin yegâne nehir limanı durumuna getirmiştir. Şehir ayrıca, Karadeniz kıyı dağlarını uygun yerlerinden aşan bazı kollarla ülkenin çeşitli coğrafyalarına bağlanmaktadır. Kurucaşile-Cide-İnebolu-Sinop-Samsun üzerinden Orta ve Doğu Karadeniz’e bağlanmaktadır. Zonguldak-Ereğli-Akçakoca-Kandıra-Şile üzerinden İstanbul’a bağlandığı gibi iki farklı yoldan Türkiye’nin trafiği en yoğun olan İstanbul-Ankara karayoluna bağlanmaktadır. Bu yollardan biri Devrek-Mengen üzerinden geçerek dağlık kesimi Dorukhan Geçidi’nden aşar ve Yeniçağ’dan İstanbul-Ankara karayoluna kavuşur. İkincisi ise kıyı dağlarını Ahmet Usta Geçidi’nden aşarak Bartın’ı Safranbolu-Karabük üzerinden Gerede’de İstanbul-Ankara karayoluna bağlar. Bk. Kemal Samancıoğlu, *İktisat ve Ticaret Bakımından Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Ankara, 1941, s. 11; Metin Tuncel, *a.g.a.m., s. 87*; Erkan Aşçıoğlu, *Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Bartın, 2001, s. 74; Ünal Özdemir, “Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemli Bir Güzergâh: Karabük-Bartın Karayolu”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 13, Sayı 19, 2008, s. 214; *Bartın 2023 Stratejik Amaçlar ve İl Gelişme Planı, a.g.e.,*

Bartın ırmağı,¹⁹ Bartın isminin kaynağı ve tarihi hakkında bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Bartın’a bağlı mahalle, nahiye ve köy isimleri ile bunların merkez kazaya uzaklıkları verilmiştir. Dördüncü bölümde nüfusla ilgili veriler işlenirken; beşinci bölümde kazanın milli eğitim durumu incelenmiştir. Altıncı bölümde kazanın ticari yapısı, ithalat ve ihracatı; yedinci bölümde sanayi durumu; sekizinci bölümde maden durumu; dokuzuncu bölümde tarımsal yapı; onuncu bölümde yol durumu hususları üzerinde durulmuştur. On birinci bölümde ormanlık alanların toplam genişliği, ormanlardan elde edilen kereste imalatı ve ormanda yer alan ağaçların özellikleri; on ikinci bölümde kazadaki hayvan sayısı ve arazi özelliğine bağlı olarak yetiştirilen hayvanlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. On üçüncü bölümde kazanın mali durumu; on dördüncü bölümde il özel idaresi; on beşinci bölümde kazada bulunan devlet daireleri, gümrük ve devlet arazilerine ilişkin bilgiler verilmiştir. On altıncı ve son bölümde ise Bartın’da mevcut bütün devlet memurlarının adlarına ve vazifelerine yer verilmiştir.²⁰

Ziraata Ait Malumat

Araştırmamızın bu kısmına Bartın coğrafyasında 1920 yıllarda tarım, hayvancılık ve ormancılık alanlarında yaşanan gelişmeler temel kaynak olarak tespit edilen “*Bartın Rehberi*” adlı eserin ilgili bölümlerinde verilen bilgiler çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Öncelikle eserin ilgili bölümünün transkripsiyonu verilecek akabinde bilgiler analiz edilecektir.²¹

s. 5; Yenal Ünal, *Kuruluşunun 50. Yıl Dönümünde Bartın Limanı Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 29-33.

¹⁹ Bartın Irmağı, küçüklü büyüklü çay ve derelerden oluşmaktadır. Bunlar Akpınar, Kozlu, Kışla, Arıt, Mevren, Göksu çayı ve dereleridir. Bu çaylardan biri Kozcağz’ın Hasankadı köyünden doğup, Ulus ilçesinin Hisar köyünden çıkan kolla Kozcağz’ın Bakioğlu köyü yakınlarında birleşerek Bartın’a yaklaştığında Kocamaz adını alır. Diğer bir kol ise Kastamonu ilinin, Bartın’ın Ulus ilçesiyle sınır teşkil eden birkaç köyünden doğar. Ulus’un Şeyhler köyü yakınlarında Eflani’den gelen kolla birleşir, sonra Amasra ilçesinin Yukarısal köyünden doğan kolun katılmasıyla büyür. Bartın düzlüğüne gelirken dik açılı bir büküm yaparak, Bartın’ı üç tarafından sularla çevrilen bir yarım ada durumuna getirir. Bartın’a yaklaştığında Kocarmak veya Kocaçay adını alır. Bu iki büyük çay, Bartın’ın Gazhane denilen semtinde birleşerek Bartın ırmağı adını alır. Bu ırmak denize yaklaştıkça derinleşir, durgunlaşır ve Boğaz’dan Karadeniz’e ulaşır. Üzerinde tonlarca ağırlıktaki gemilerin dolaşabilmesi, suyunun bol, rejiminin düzenli olması, yöre taşımacılığında bu nehrin önemini arttırmıştır. Bk. Cevdet Yakupoğlu, *Bartın Vakıfları (1214-1514)*, Bartın Valiliği İl Özel İdaresi Başkanlığı Yayınları, Bartın, 2010, s. 4; S. Çilsüleymanoğlu, *a.g.e.*, s. 21, 22, 23.

²⁰ R. Arslan, *a.g.e.*, s. 5.

²¹ Tarım, hayvancılık ve ormancılık alanlarında ülke genelinde yapılan sayımlara göre ortaya çıkan veriler için bk. *Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı*, *a.g.e.*, s. 84-86.

“Bartın Rehberi”nin dokuzuncu faslı olan “Ziraate Ait Malumat” başlıklı kısımda şu bilgilere yer almıştır: “Bartın kazası arazisi ziraata çok elverişli ve kuvvetlidir. Buğdaydan ziyade mısır yetiştirir. Kışlık olarak vasati senede (150.000) dönüm buğday, (80.000) dönüm arpa, (50.000) dönüm yulaf, (25.000) dönüm kaplıca ve yazlık olarak (100.000) dönüm mısır, (15000) darı tohumu ekilir. Vakt u zamanında yağmurlar yağar dolu. Vesair afattan masun olduğu senelerde (4) milyon kilo buğday, (bir milyon beş yüz bin kilo arpa), (bir milyon beş yüz bin kilo yulaf, (bir milyon) kilo kaplıca, (sekiz milyon beş yüz bin) kilo mısır ve (sekiz yüz elli bin) kilo darı hasılatı olur. Bartın muhiti çiftçisi biraz atıldır. Kolaylıkla ziraat yapmasını bilmezler. Usul-u cedit alat-ı ziraiyesine alışmamıştır. Kastamonu ve Zafranbolu rençberleri gibi ziraatde sa’y göstermiş olsalar daha ziyade terakki ederler. Kastamonu ve Zafranbolu arazisininin kısm-ı azamına üç ve dört senede gübre dökerler bir senede nadası yapılarak istirahate bırakırlar. Burada gübreye dahi ehemmiyet verilmediği halde her sene ekilir, oldukça mahsul alınır.²²

Tütün ziraatı 1339 senesi 360 dönüm ziraiyattan 18.365 kilo, 1340 senesi 704 dönümden 38.216, 1341 senesi 1.110 dönümden (136.331) kilo tütün elde edilmiştir. Şu hesaba nazaran 1339 senesi bir dönümden elli bir kilo, 1340 senesi bir dönümden elli dört kilo, 1341 senesi beher dönümden (yüz yirmi iki buçuk) kilo tütün hasılatı elde edilmiş ki 1341 senesinde azim bir terakki görülmekte iken 1926 senesinde maalesef birden tedenni etmiştir. Sene-yi mezkurda yalnız otuz bir dönüm ziraiyat yapılmıştır. Bu birden bire vaki olan tedenninin nelerden ileri geldiği araştırıldığında zirai tütün fidelerinin keşfine giden memurların vukufsuzlukları hasebiyle fazla keşfiyatta bulunmuş oldukları gibi inhisar idaresinin tatbik ettiği keşfiyat kanunu sabık reji zamanındaki kanunun tatbiki ve bu yüzden keşfiyat miktarını ikmal edemeyen pek çok zirain ceza yapılarak mahkemelere düşmesi ve zirai keşfiyat miktarını doldurmak mecburiyeti dolayısıyla dib ve fena tütünleri iyi malına karıştırmak suretiyle noksanını ikmale teşebbüs etmesinden malının kıymetini düşürmekte olması ve şu vaziyette alıcı tüccarda revac göstermediği gibi inhisar idaresi de zirain ihtiyar ettiği zahmete değmeyecek derecede dün fiyatla mübayaada bulunmuş olmasından iş bu feyzli tütün ziraiyatı terakki edecek iken bilakis birden bire zevale yüz tutmuştur. Binaenaleyh şu zevailin önüne geçmek çareleri 1927 senesi martında icra kılınan kongreye üçüncü madde olarak ilave edilmiştir. Bartın’da oldukça ehemmiyeti haiz denecek derecede sebze yetiştirilir. Dahilen idare ettikten sonra Zonguldak’a bir miktar sebze ihracatı yapılır. Ve bir sebze konserve fabrikası yapıldığı suretle idare eder.²³

²² Bartın Rehberi, a.g.e., s. 47.

²³ Bartın Rehberi, a.g.e., s. 47-48.

Bartın’da ibtidai surette ve az miktarda açılan ipek böceği tohumlarından memnuniyetle şayan derecede koza alınmakta olmasına ve muhitin dut yetiştirmeğe istidatı mevcut bulunmasına binaen ipek böcekçiliğinin tamimi ve dut garsiyyatının tevsi, dutluk ve böcekthane tesisi lazımdır.”²⁴

Eserde verilen bilgilerde anlaşıldığına üzere Bartın coğrafyası tarım bakımından son derece uygun bir toprak yapısına sahiptir. Bu kaynaktan hareketle bölgede en çok üretimi yapılan tarım ürünlerinin mısır ve buğday olduğunu ifade edebiliriz. Kışlık olmak üzere yıllık ortalama olarak 150.000 dönüm buğday, 80.000 dönüm arpa, 50.000 dönüm yulaf, 25.000 dönüm kaplıca²⁵ ekimi yapılmaktadır. Yine yazlık olarak 100.000 dönüm mısır, 15.000 darı tohumu ekilmektedir. Yağışlar mevsim şartları normalinde, zamanında yağmaktadır. Herhangi bir doğal afet olayının olmadığı yıllarda 4.000.000 kilo buğday, 1.500.000 kilo arpa, 1.500.000 kilo yulaf, 1.000.000 kilo kaplıca, 8.500.000 kilo mısır ve 850.000 kilo darı üretimi yapılmaktadır. Bununla birlikte örneğin Kastamonu ve Safranbolu çiftçileriyle karşılaştırıldığında Bartın’da faaliyet gösteren çiftçiler modern ziraat araç-gereçlerden tam anlamıyla faydalanmamaktadırlar. Yine aynı şekilde adı geçen yörelerin çiftçilerine nazaran, ziraat hususunda daha az bilgi birikimine sahiptirler. Bartınlı çiftçilerin eksikliklerini gidermeleri durumunda çok daha fazla ilerleme kaydedecekleri şüphesizdir. Çünkü Kastamonu ve Safranbolu tarlalarının büyük kısmına üç, dört yılda bir gübre dökülüp, araziler senede bir nadasa bırakıldığı halde Bartın’da tarlalara gübre dökülmediği gibi araziler nadasa bırakılmadan her yıl ekilip dikilebilmektedir. Dolayısıyla esere göre, Bartınlı çiftçilere modern tarım yöntemlerinin öğretilmesi ve daha bilinçli bir çiftçilik yöntemi benimsetilmesi durumunda yörede tarımsal anlamda ciddi bir kalkınma yaşanacaktır.²⁶

Esere göre, yörede ziraatı yapılan bir diğer tarım ürünü de tütündür. 1923 yılında 360 dönüm alandan 18.365 kilo tütün, 1924 yılında 704 dönümden 38.216 kilo tütün, 1925 yılında 1.110 dönümden 136.331 kilo tütün elde edilmiştir. 1926 yılında yörede tütün hasılatı çok ciddi bir artış göstermişken 1926 yılına gelindiğinde tütün üretiminde bu sefer ciddi oranda bir azalma meydana gelmiştir. Adı geçen yılda sadece 31 dönüm tütün ziraatı yapılmıştır. Bu çok ciddi düşüşün sebepleri tetkik edildiğinde şu gerçeğe karşılaşılmıştır: Tarımsal tütün fidelerinin tespitine giden memurlar, öngörüsüzlükleri nedeniyle fazla keşifte bulun-

²⁴ *Bartın Rehberi, a.g.e., s. 48.*

²⁵ Batı Karadeniz bölgesinde bol miktarda ekimi yapılan bir buğday çeşidi.

²⁶ R. Arslan, *a.g.e., s. 11-12.*

muşlardır. Nitekim tekel idaresinin uygulamış olduğu keşif kanunu eski reji idaresi zamanındaki kanunu uygulamış ve bu yüzden keşif miktarını tamamlayamayan pek çok çiftçi cezaya maruz kalarak mahkemelere düşmüştür. Yine tütün hasılatı tespit miktarını doldurmak mecburiyeti nedeniyle çiftçinin kalitesiz tütünleri yüksek kaliteli ürününe karıştırmak suretiyle eksiğini kapatarak taahhüt ettiği miktarı doldurmaya teşebbüs etmesinden dolayı malının kıymeti de düşmüştür. Bu nedenle alıcı tüccarlar bu çeşit kalitesi düşük ürünlere ilgi göstermedikleri gibi tekel idaresi de çiftçinin verdiği uğraşa değmeyecek derecede çok alt bir fiyatla, ürünü satın almış ve bu nedenle çiftçi bu ürünün ziraatına 1926 yılında ilgi göstermemiştir.²⁷

Eserde verilen bilgilerden hareketle Bartın'da zirai manada önemli ölçüde sebze tarımı da yapılmaktadır. Yetiştirilen ürün miktarı şehrin ihtiyacını karşıladığı gibi ihtiyaç fazlası ürünler Zonguldak'a ihraç edilmektedir. Yörede üretim miktarı o kadar yeterlidir ki yetiştirilen sebze miktarı açılması halinde bir sebze konserve fabrikasının ihtiyacına cevap verebilir.²⁸

Benzer şekilde eserde, Bartın'da az da olsa ipek böcekçiliği yapıldığı belirtilmektedir. Yörenin şartları dut yetiştirilmesine son derece uygundur. Bununla birlikte bu alanda daha fazla ileri gidilebilmesi için dut ağacı ekiminin olabildiğince arttırılması, dutluk ve böcekthane tesislerinin kurulması gerekmektedir.²⁹

Bartın'ın Ormanları Hakkında Malumat

"Bartın Rehberi" nin on birinci faslı olan *"Bartı'nın Ormanları Hakkında Malumat"* başlıklı kısımda şu bilgilere ver verilmiştir. *"Bartın kazası dahilinde hususiyeti tasdik edilmiş orman olmayıp kamilen miridir. Mesaha-yı sathiyesi takriben (yüz bin hektar) vüsatindedir. Bu ormanlardan el ve su hızarları ve kereste fabrikalar vasıtasıyla metbu kereste imal olunur. Sırf Bartın ormanları katiyat ve imarati senede (beş ila on bin) metromekab raddesinde mamul kerestedir. Eşcarın % 85'i kayın, gürgen, % 15'i meşe, çam, göknar, karaağaç, diş budak, çınar, kızılağaç, kestane ve serpme suretiyle şimşir, kızılıcak, kayacık, sarıca boya ağacı, defne ve sair ağaçlar da vardır. Bartın iskele-*

²⁷ R. Arslan, *a.g.e.*, s. 12.

²⁸ R. Arslan, *a.g.e.*, s. 12.

²⁹ R. Arslan, *a.g.e.*, s. 12.

sinden senede kereste imarati asgari (yirmi beş, azami otuz beş bin) metromekap kadardır. Zafranbolu, Araç, Damı, Devrek ormanlarının kısmen imarati da bu yekuna dahildir.”³⁰

Bartın bulunduğu coğrafi bölge bakımından tarihin en eski dönemlerinden itibaren oldukça zengin ve geniş orman alanlarına sahip olmuştur. Araştırmamız kapsamında kaynak eser olarak aldığımız “*Bartın Rehberi*”nin ilgili bölümünde de her şeyden önce bu hususa vurgu yapılmıştır. Esere göre 1927 yılında Bartın’da yer alan ormanların tamamı devlet malıdır. Ormanların kapladığı toplam alan 100.000 hektar kadardır. Bu ormanlardan el, su hızarları ve kereste fabrikaları yoluyla ciddi oranda kereste imalatı gerçekleştirilmektedir. Bölgedeki ormanlardan 5.000-10.000 m³ civarında kereste üretilmektedir. Ormanlarda yer alan ağaçların % 85’i kayın ve gürgen, % 15’i meşe, çam, göknar, karaağaç, diş budak, çınar, kızılbaş, kestane, şimşir, kızılıçık, kayacık, sarıca boya ağacı ve defne gibi ağaçlardan oluşmaktadır. Bartın iskelesinden senelik 25.000-35.000 m³ kereste işlem görmektedir. Bu rakama Safranbolu, Araç ve Devrek ormanlarından elde edilen miktarlar da dahildir.³¹

Hayvanat Hakkında Malumat

“*Bartın Rehberi*”nin on ikinci faslı olan “*Hayvanat Hakkında Malumat*” başlıklı kısımda şu bilgilere yer verilmiştir. “*Bartın kazasında bulunan hayvanat-ı ehliye, bargir,³² merkeb, öküz, inek, boğa, manda, koyun ve keçiden ibarettir. Bartın arazisinin vaziyet-i tabiyesine ve hayvanatın kesafetine nazaran üç büyük muntıkaya kabil-i taksimdir. Birinci muntika Bartın şehrine göre şimal-i şarki kısımdır ki burada hayvanat pek seyrek bulunur. Yalnız keçi ve koyun nispeten fazla miktardadır. İkinci muntika şimal-i şarki yani Arıt muntikasıdır ki burada hayvanat mutavassıt bir miktarda mevcuttur. Üçüncü muntika cenub ve cenub-u garbi kısımdır ki arazinin nispeten münbit ve sulak bulunmasından en ziyade kesafet-i hayvaniye bu noktada bulunmaktadır. Hayvanatın miktarları 1926 senesinde ki yoklama üzerine (460) bargir, (1523) kısarak (750) tay*

³⁰ *Bartın Rehberi, a.g.e., s. 50-51.*

³¹ R. Arslan, *a.g.e., s. 13.*

³² Yüz tutan, yük kaldıran, beygir, katur, erkek at. Bk. Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdam Matbaası, İstanbul, (M. 1901), R. 1317, s. 262; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 18. bs. Aydın Kitabevi, Ankara, 2001, s. 71.

olmak üzere ceman (2733) re'stir.³³ Hayvanat-ı feresiye³⁴ umumen yerlidir. Arab ve ecnebi ırkına mensup hayvanata pek ender tesadüf edilmektedir. Yerli hayvanattan yüz kırk irtifaında oldukça mütanasib eşkal-i hayvanata tesadüf edilmekte ise de mazinin serab-ı teessürü en ziyade hayvanat-ı feresiye görülmektedir. Amasra mandasında³⁵ (dört yüzü) müteceviz merkeb vardır. Başka tarafta varsa da ehemmiyeti haiz değildir. (20.608) re's inek (18.267) re's öküz (9.670) re's dana, düve ve buzağı olup ceman (48.545) re's hayvanat-ı bakariye mevcuttur. Gölpazarı taraflarında oldukça cüsseli mandalara tesadüf edilmekte ise de umumiyetle vasat kamattedir. Hayvanatın tarz-ı ma-işetleri ve bakımları cihetiyle diğer tarafların manda etinde bulunan fena rayiha Bartın mandalarının lahmında yoktur. Ciltleri nisbeten ince vaziyettedir. (3.529) re's dişi (5021) re's erkek manda ve (2.800) re's malak³⁶ mevcuttur. (9661) re's koyun mevcut olup arazinin ratıp olmasından kelebek hastalığına pek ziyade maruzdur. (6.300) re's keçi mevcut olup Filyos muntikasında ki abaza keçileri yevmiye iki kıyyeye kadar süt verebilirler. Arazinin ratıp olmasından hayvanat-ı bakariyede ve ezcümle mandalarda barbuna, boğaz alma hastalıkları bazen zuhur etmektedir. Diğer hayvanat hastalıklarına pek az tesadüf olunur."³⁷

Bartın, günümüzde bütün ülke genelinde yaşandığı gibi hayvancılık hususunda ciddi bir gerileme yaşamakla birlikte 1920'lerde bu alanda ileri gitmiş coğrafyalardandır. Kaynak eserimizde verilen bilgilere göre yörede o dönemde yetiştiriciliği yapılan hayvanlar arasında beygir, eşek, öküz, inek, boğa, manda, koyun ve keçiden sayılabilir. Bartın arazisinin yapısına ve hayvan sıklığına bakarak bölgeyi üç temel kısma bölmek mümkündür. Birinci kısım şehrin kuzey doğu kısmıdır ki burada hayvancılık yaygın değildir. Sadece keçi ve koyun yetiştiriciliği yapılmaktadır. İkinci kısım Arıt muntikasıdır ki burada hayvancılık nispeten daha fazla gelişmiştir. Üçüncü kısım şehrin güney ve güney batı kesimidir ki bu bölgede toprakların verimli ve sulak olmasından kaynaklı olarak en fazla hayvancılık faaliyeti bu bölgede gerçekleştirilmektedir. At cinsi hayvan sa-

³³ Re's, her bir canlı hayvanı ifade etmek için kullanılan terimdir. Baş, uç, tepe, birinci ve ilk manalarını da ifade etmektedir. Bk. Mustafa Nihat Özön, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, 4. bs. İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1965, s. 623.

³⁴ At, beygir. Bk. F. Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 259.

³⁵ Eser, ciddi bir biçimde okunduğunda kimi zaman imla yanlışlarının yapıldığı tespit edilmiştir. 52. sayfada geçen "Amasra mandasında dört yüzü müteceviz merkeb vardır" ifadesini bu kitap üzerine yeni bir tetkik ortaya koyan Ramazan Arslan da bu şekilde okumuştur. Ancak kuvvetle muhtemel "Amasra mandası" ifadesi bir yazım yanlışdır. Cümlelerin gelişinden anlaşıldığı kadarıyla ifade "Amasra muntikası" olarak yazılmak istenmiştir. Metnin aslında bu nevi yazım hataları mevcuttur.

³⁶ Manda yavrusu. Bk. Şemsettin Sami, *a.g.e.*, s. 1259.

³⁷ *Bartın Rehberi*, *a.g.e.*, s. 51-52.

yıllarına 1926 yılı verileri baz alınarak bakıldığında yörede 460 beygir, 1523 kısarak 750 tay olmak üzere toplam 2733 baş hayvanın olduğu görülmektedir. Atlar ekseri yerlidir. Arap ve diğer yabancı ırklara oldukça ender rastlanmaktadır.

Amasra mıntıkasında yine 400’den fazla eşek bulunmaktadır. Yörede toplamda 48.545 adet öküz, dana, sığır türü hayvan bulunmaktadır. Bunun 20.608’i inek, 18.267’si öküz ve 9,670’i dana, düve ve buzağıdan oluşmaktadır. Gölpazarı taraflarında oldukça cüsseli hayvanlara rastlanılmakla birlikte genelde orta büyüklükteki hayvanlar yaygın olarak görülmektedir. Hayvanların bakım ve beslenme tarzları göz önüne alındığında özellikle diğer komşu şehirlerin manda etindeki fena koku Bartın’daki mandalarda bulunmamaktadır. Manda cinsi hayvanların miktarına bakıldığında 3.529 baş dişi manda, 5.021 baş erkek manda ve 2800 baş malak bulunmaktadır. Küçükbaş hayvan olarak 9.661 baş koyun mevcut olup arazinin son derece nemli olmasından kaynaklı olmak üzere bu çeşit hayvanlarda kelebek hastalığına çokça rastlanmaktadır. Yine bölgede 6.300 baş keçi bulunmaktadır. Arazinin rutubetli olmasından dolayı inek, öküz, manda, malak gibi büyük baş hayvanlarda genel olarak barbuna ve boğaz alma gibi hastalıklar görülmektedir. Diğer hayvan hastalıkları pek yaygın değildir.³⁸

Sonuç

Bartın Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 1927 yılında tüm ülkede yapıldığı gibi Bartın’da da yapılan sayımlar sonucunda birçok sahada oldukça önemli veriler ortaya çıkmıştır. Şehrin, ticari, iktisadi, zirai, mali durumu başta olmak üzere sahip olduğu maden kaynaklarına, bölgede yapılan hayvancılık faaliyetlerine ve ormancılık çalışmalarına ilişkin birçok mühim bilgiyi bu kaynakta bulabilmek mümkündür. Araştırmamıza temel oluşturan kaynak “*Bartın Rehberi*” adıyla Bartın Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 1927 yılında Şirket-i Mürettebiyle matbaasında yayımlanmıştır. 72 sayfadan müteşekkil olarak hazırlanan ve sayım sonuçlarını ihtiva eden bir nevi rapor niteliğindeki bu eser 16 bölümden oluşmuştur. Kitap, dönemin Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Baş Katibi İsmail Hakkı Bey’in takdim yazısıyla okuyucuya sunulmuştur. Eserin tetkikimiz kapsamındaki “*Dokuzuncu Faslı*”, “*Ziraata Ait Malumat*”; “*On Birinci Faslı*”, “*Bartın’ın Ormanları Hakkında Malumat*” ve “*On İkinci Faslı*”, “*Hayvanat Hakkında Malumat*” başlıklarını taşımaktadır.

³⁸ R. Arslan, *a.g.e.*, s. 13-14.

Eserin, “*Dokuzuncu Faslı*”, olan “*Ziraate Ait Malumat*” başlıklı bölümde 1920’li yılların Bartın’ındaki tarımsal faaliyetler hakkında doyurucu bilgiler mevcuttur. Buna göre bölgede mısır, buğday, arpa, kaplıca, darı tohumu ve tütün ekimi yapılmaktadır. Arazinin verimli olması hasebiyle ekili alanlardan bol miktarda ürün alınmaktadır. Bundan daha fazlası da elde edilebilir. Ancak bölgede modern tarım yöntemleri ve bilinçli tarım teknikleri uygulanmamaktadır. Arazi örneğin Safranbolu’dan ve Kastamonu’dan çok daha verimlidir. Bartın yöresinde çiftçilerin bazı yeniliklerle tanışması durumunda topraktan elde edecek ürün çok daha fazla olacaktır. Bölgede sebze tarımı da önemli ölçüde gerçekleştirilmektedir. Öyle ki yetiştirilen ürünlerin ihtiyaç fazlası Bartın’ın o dönemde bağlı bulunduğu Zonguldak vilayetine ihraç edilmektedir. Bu dönem kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla bölgede bugün hemen hemen kaybolmaya yüz tutmakla birlikte az da olsa ipek böcekçiliği yapılmaktadır. Coğrafya, dut yetiştiriciliğine ciddi manada elverişli olmakla birlikte bu sahada şuurlu bir gelişim yaşanmamıştır. “*Bartın Rehberi*” daha 1927 yılında bölgede bir dutluk ve böcek-hane tesisinin kurulması gerektiğini belirtmekle birlikte bugün bu uğraştan hemen hemen hiçbir iz kalmamıştır. Dolayısıyla o devirlerde az miktarda yapılan ipek böcekçiliği bugün tamamen yok olma noktasına gelmiştir.

Eserin, “*On Birinci Faslı*”, “*Bartın’ın Ormanları Hakkında Malumat*” adını taşımaktadır. Bu bölümde 1920’li yıllarda Bartın’da yer alan orman ve ormancılık faaliyetleri hakkında özet bilgiler verilmiştir. Buna göre Bartın’da tarihin daha eski dönemlerine gidildiğinde çok daha gür ormanların bulunduğunu kaynaklar anlatmaktadır. Ormanlardan önemli ölçüde kereste imalatı yapılmaktadır. Nitekim bölgede ormanlık alanlardan senelik 5.000-10.000 m³ civarında kereste üretilmektedir. Yörede keresteciliğin geliştiğini gösteren en önemli göstergelerden biri de Bartın iskelesinden yıllık 25.000-35.000 m³ kerestenin işlem görmesidir.

Eserin, “*On İkinci Faslı*”, “*Hayvanat Hakkında Malumat*” adını taşımaktadır. Çalışmanın bu kısmında tıpkı ziraat bölümünde olduğu gibi teferruatlı bilgiler sunulmuştur. Esere göre bölgede 1920’li yıllarda daha çok beygir, eşek, öküz, inek, boğa, manda, koyun ve keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır. Hayvancılık bu dönemde yörede ciddi manada gelişmiş bir vaziyettedir.

Sonuç olarak çalışmada elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde bugününün Bartın ilinin 1927’nin Bartın kazasının tarihi geçmişi ve sahip olduğu elverişli coğrafi özellikleri göz önüne alındığında, şehrin hem bölgesinde hem de ülke ekonomisinde mühim bir yer işgal ettiği aşikârdır. Günümüzde olduğu gibi 1920’li yıllarda da Bartın tarım, hayvancılık ve ormancılık

faaliyetleri açısından kendine yetebilen ve ihtiyaç fazlasını diğer şehirlere ihraç edebilen bir yöredir. Modern yöntemler ve şuurlu tarım politikaları çerçevesinde hareket edilmemiş olmakla birlikte ziraatçılık, hayvancılık ve ormancılık hususlarında Bartın tükettiğinden daha fazla üretim gerçekleştirmiş mümtaz beldelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki “*Bartın Rehberi*” adlı kaynak eserde yer alan bilgiler, bu gerçeği bir kez daha teyit etmektedir.

Eserde verilen bilgilerden hareketle Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün tarımın Türkiye’de geliştirilmesi için vermiş olduğu mücadelenin ne kadar da haklı gerekçelere dayandığı daha iyi gözlemlenmektedir. Anadolu coğrafyasında verimli araziler üzerinde bile modern tarım yöntemlerinin uygulanmaması usulünün, ne yörelere ne de ülke ekonomisine ciddi katkılar sağlamayacağını gören genç cumhuriyet tarım politikalarını tesis ederken bu gerçeği daima göz önünde bulundurmuştur.

KAYNAKÇA

Resmî Yayınlar

Bartın Rehberi, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası, Selamet Matbaası, Bartın, 1927.

Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1973.

Sözlükler

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 18. bs. Aydın Kitabevi, Ankara, 2001.

Özön, Mustafa Nihat, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, 4. bs. İnkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul, 1965.

Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İkdam Matbaası, İstanbul, (Miladi 1901), Rumî 1317.

Kitaplar

Arslan, Ramazan, *Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Bartın*, Orion Yayınevi, Ankara, 2017.

Aşçıoğlu, Erkan, *Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Bartın, 2001.

Bartın 2023 Stratejik Amaçlar ve İl Gelişme Planı, haz. İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Bartın Valiliği Yayınları, Bartın, 2008.

Bartın, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Ankara, 2007.

Cansever, Nurettin, *Bütün Yönleriyle Bartın*, Ersa Kollektif Şirketi Matbaası, İstanbul, 1965.

Çilsüleymanoğlu, Selâhattin, *Bartın Halk Kültürü*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.

Çötür, Mehmet, *Bartın Limanı İnşaat Sonu Raporu*, Bayındırlık Bakanlığı Demiryollar ve Limanlar İnşaat Reisliği Devlet Su İşleri Matbaası, Ankara, 1970.

Ertan, Temuçin Faik ve bşk., *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, 4. bs., Siyasal Kitabevi, Ankara, 2016.

Samancıoğlu, Kemal, *Bartın Belediyesi ve Tarihçesi*, 2. bs. Bartın Valiliği-Bartın Belediyesi Yayınları, Bartın, 1999.

_____, *İktisat ve Ticaret Bakımından Bartın*, Bartın Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları, Ankara, 1941.

Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, Cilt 3, Bölüm 1, 3. bs. Bilgi Yayınevi, Ankara, 2013.

Ünal, Yenal, *Kuruluşunun 50. Yıl Dönümünde Bartın Limanı Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2015.

Yakupoğlu, Cevdet, *Bartın Vakıfları (1214-1514)*, Bartın Valiliği İl Özel İdaresi Başkanlığı Yayınları, Bartın, 2010.

Makaleler

Ergül Ballı, “Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçiliğin Gelişimi ve Fiskobirlik: Tarihsel Bir Değerlendirme”, *Türkiye Cumhuriyeti’nin Ekonominin ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2017, s. 657-700.

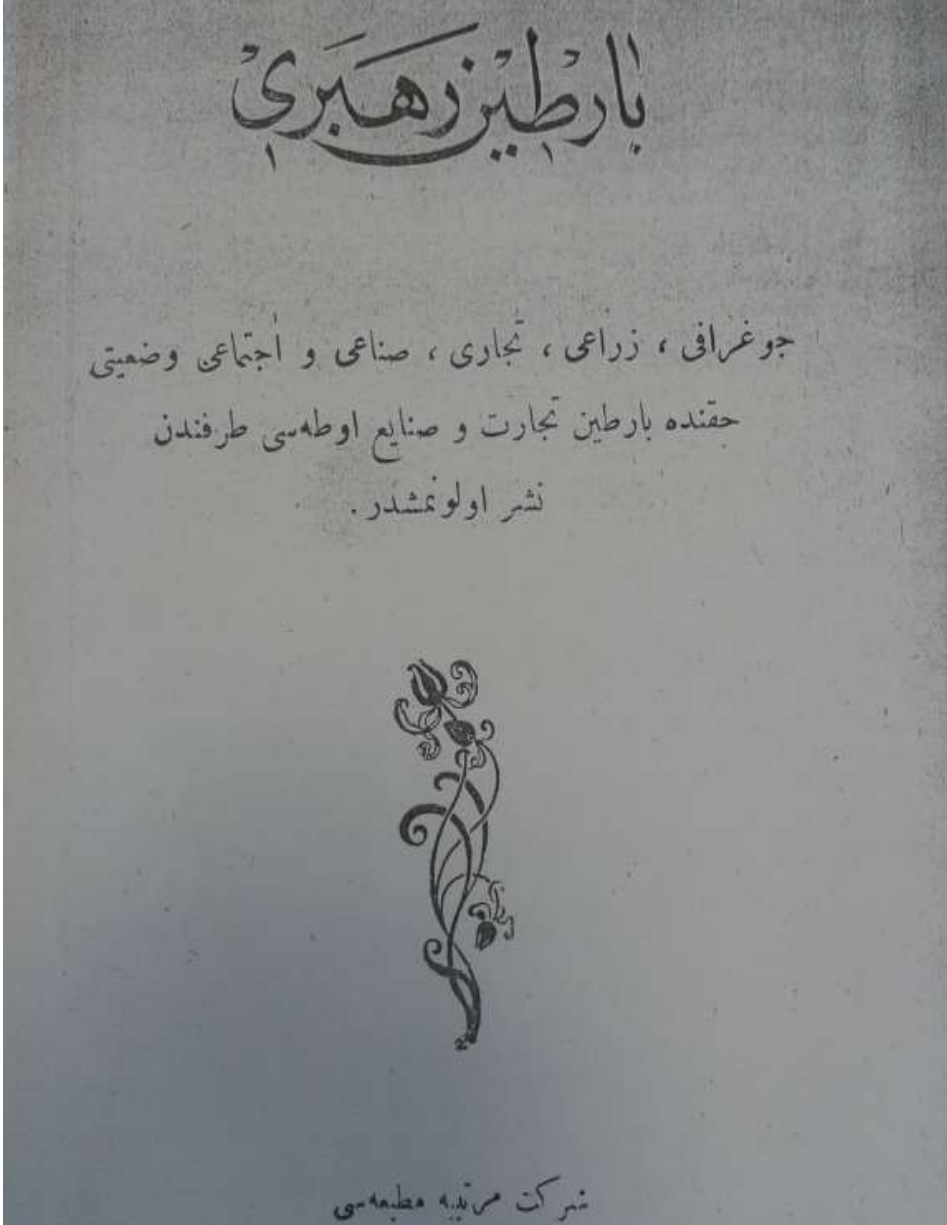
Şaduman Alıcı, “Yeni Türk Devleti’nde Ekonominin Türkleştirilmesi Politikası: Türkiye Milli İthalat ve İhracat Anonim Şirketi Örneği”, *Türkiye Cumhuriyeti’nin Ekonominin ve Sosyal Tarihi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2017.

Özdemir, Ünal, “Ulaşım Coğrafyası Açısından Önemli Bir Güzergâh: Karabük-Bartın Karayolu”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 13, Sayı 19, 2008.

Tuncel, Metin, “Bartın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 5, İstanbul, 1992.

EKLER

(Bartın Rehberi Adlı Kaynak Eserin Araştırmamız Kapsamındaki Bölümleri)

معارفك و هر درلو ترقى و تفيضك او كنه حائلر چيقاران دوراستبدادده
مملكتمزك اقتصادى ، اجتماعى ؛ جوغرافى وضعيتلى حقدده بر كتاب نشر
ايتك ونو وسيله ايله مملكتمزى دها يقيندن طابق امكانى بوقدى، بونكچون
بسلهديكمز املارى تحقق ايندبره ميوردق . بيللردنبرى بسلهديكمز املمزه
ملتتمزك كوز بيكي بويوك منجيمز داهى غازيمزك سايه سنده نائل اولدق، بويوك
بر وقوفله زه ترقى و تفيض بولارى كوسترن، ارشاد و ايظاظ ابدن اولوغازيمزه
كنج ، فعال حكومت جمهوريه مزك اقتصاد ساحه سنده كوسترديكى همت و
معاونه استناد ايشيل بارطينمزك حالاً ودولاييسيله آتياً پارلاق بر استقباله
قاووشمق وديكر مملكتملريمزه طانتدبرارق تجارت و صنايع محليه مك دها زياده
تامين انكشافه ودها طوغرىسى پارلاق بر استقباله قاووشمانه جاليشمق امل
خالصانه سيله او طه مزجه بر كتاب نشرى تصورايدلمش و آتيا دها زياده تكملنه جاليشلمق
اوزره شيمديلك مختصر اوله رق شو اثر ميدانه كتيرلمشدر .
كتابده كي نقصانلردن او طه مزى خبردار ايدجك محترم قارئلريمزه شيمديدن
عرض تشكر ايدررز .

بارطين تجارت و صنايع
او طه سى باشكاتبى
اسماعيل مهنى

طوقونجی فصل

زراعت عامه معلومات :

بارطین قضای اراضی زراعتی چوق الویشلی و قوتلیدر . بغدادین
 زیاده مصر ییشدیرر ، قیشلق اولهرق وسطی سنهده [۱۵۰۰۰۰] دوئم بغدادی ،
 [۸۰۰۰۰] دوئم آریه ، [۵۰۰۰۰] دوئم یولاف ، [۲۵۰۰۰] دوئم قاپلیجه
 و یازلق اولهرق [۱۰۰۰۰۰] دوئم مصر ، [۱۵۰۰۰] داری توخومی
 اکیلیر . وقت و زماننده یاغمورلر یاغار دولو . و سار آفاندن مصون اولدیغی
 سنه لده [۴] میلیون کیلو بغدادی ، [بر میلیون بشیوز بیك کیلو آریه ،] بر
 میلیون بشیوز بیك [کیلو یولاف ،] بر میلیون [کیلو قاپلوچه ،] سکیز
 میلیون بشیوز بیك [کیلو مصر و] سکیز یوز اللی بیك [کیلوداری حاصلاتی
 اولور . بارطین محیطی چیفتجیبی براز عاقلدر ، قورایلقله زرعیات یامماسنی
 بیلمز لر ، اصول جدید آلات زراعیه سنه آیشمه مشدر . قسطمونی وزعفرانبولی
 رنجیرلری کبی زراعتده سی کوسترمش اولسه لر دها زیاده ترقی ایدر لر . قسطمونی
 و زعفرانبولی اراضیسنک قسم اعظمه اوچ ودرت سنهده کوبره دوکرلر و بر
 سنهده نداسی یاپیلهرق استراحتیه براقیرلر ، بوراده کوبره بهدخی اهمیت و برلمدیکی
 حالده هر سنه اکیلیر ، اولدجه محصول آلتیر .

توتون زرعیاتی ۳۳۹ سنه سی ۳۶۰ دوئم زرعیاتدن ۱۸۳۶۵ کیلو ، ۳۴۰
 سنه سی ۷۰۴ دوئم دن ۳۸۲۱۶ کیلو ، ۳۴۱ سنه سی ۱۱۱۰ دوئم دن [۱۳۶۳۳۱]

— ۴۸ —

کیلو توتون آلدە ایدلشدیر . شو حسابہ نظر آ ۳۳۹ سنہی بر دوغمدن الی بر
کیلو ، ۳۴۰ سنہی بر دوغمدن الی دوت کیلو ، ۳۴۱ سنہی ہر دوغمدن
[بوز بکری ایکی بقی] کیلو تونون حاصلاتی آلدە ایدلش کہ ۳۴۱ سنہندہ
عظیم بر ترقی کورولمکده ایکن ۹۲۶ سنہندہ مع الاسف بردنبرہ ندنی ایتشدیر .
سنہ مذکورده یالکیز اونوز بر دوغم زرعیات پایلمشدیر ، بو بردنبرہ واقع
اولان تدینک نوردن ایلر وکلدیکی آراشدیرلدیغندہ زراع توتون فیدہ لرینک
کشفنه کیدن مأمورلرک وقوفسزلقلری حسیبلہ فضلہ کشفیانده بولمش
اولدقلری کی انحصار اداره سنک تطبیق ایتدیکی کشفیات قانونی سابق رژی
زمانده کی قانونک تطبیق و بو بوزدن کشفیات مقدارچی ا کال ایدہ میان بک
چوق زراعک جزا یاییلہرق محکمہ لرہ دوغمدن و زراع کشفیات مقدارچی
دولدیرق مجبورچی دولاییسلہ دیب و فنا توتونلری آبی مالنه قاریشدیررق
صورتیلہ نقصاتی ا کالہ نشیت ایتہ سندن مالنک قیمتنی دوشورمکده اولسی و
شو وضعیتده آلیجی نجارده رواج کوسترمدیکی کی انحصار اداره سی ده زراعک
اختیار ایتدیکی زحمتہ دکمہ بچک درجہده دون فیائلہ مبايعهده بولومش اولسندن
اشبو فیضلی توتون زرعیاتی ترقی ایدہ چک ایکن بالعکس بردنبرہ زوالہ بوز
طوتمشدر . بناء علیہ شو زوالک اوکنہ کچمک چارہ لری ۹۲۷ سنہی مارتندہ
اجرا قلنان قونرہ یہ اوچنچی مادہ اولہرق علاوہ ایدلشدیر . بارطینده اولدقچہ
آہمیتی حازر دینہ چک درجہده سبزہ یتشدیریلیر . داخلآ اداره ایتد کدنسکر
زونق اولداغندہ بر مقدار سبزہ اخراجات یاییلیر . و بر سبزہ ، قونسروہ
قاریقہ سی یاییلیدی صورتندہ اداره ایدر .

بارطینده ایتدانی صورتندہ و آز مقدارده آچیلان ایبک بوجکی تخم لردن
نمونیتہ شایان درجہده قوزہ آلمقدہ اولسنہ و محیطک دوت یتشدیرمکہ استعدادی
موجود بولسنہ بناء ایبک بوجکچیلکنک تعیمی و دورت غریبانک توسیعی ،

سرور ایدہ بیلیر ، یوزار جہتک یولی ہنوز ا کمال اولومشدر . نقلیات تجاریہ معونہ و مونورلرلہ ایرماقدن اجرا ایدلدیکندن اشبو یولہ اہمیت ویرلہ مکندہ درہ حالبوکہ اہمیتی چوقدر .

بارطینک مربوط بولندیبی زولغولداق ولایتی بارطینہ ۹۰ کیلو مترو مسافہ درہ ، شوسہ یوقدر ، آنجق ایجاب حالندہ بانیقہ یوللردن مشکلاتلہ حیوانلہ کیدیلہ بیلینیر . ولایتلہ بارطین آره سندہ یول یاہمق ہنوز تصور ایدلہ مشدر . بارطینک جیدہ قضاسی حدودندہ قوریجہ شیلہ ناحیہ سنہ قادر مسافہ سی ۶۴ کیلو مترو درہ ، سرور و عبور بانیقہ یوللردن اجرا اولنیور ، حتی قاغو آرابہ سنک بیلہ مروربنہ امکان یوقدر . مشکلاتلہ حیوانلہ کیدیلہ بیلینیر . قضاسلک کویدن کویہ اولان کویلی بانیقہ یوللری دہ منتظم دکلدر . قیش موسمنہ مشکلاتلیدر . خلاصہ یول اعتباریلہ بارطین چوق کبری قالمشدر .

اونبرنجی فصل

بارطینک اورمانلری مقندہ معلومات :

بارطین قضاسی داخلندہ خصوصیتی تصدیق ایدلش اورمان اولیوب کام ہیریدر مساحہ سطحیہ سی تقریباً [یوز بیگ ہکتار] وسعتندہ درہ، بو اورمانلر

- ۵۶ -

و سو حزارری و کرکه قاریقلر واسطه سبله متبوع کراسته اعمال
بولور .

صرف بارطین اوزمانلری قطعیات و امراضاتی شده [بش الی اون بیلک]
زو مکعب راده شده معمول کراسته دره اشجارک / ۸۵ شی قبن ، کورکن ،
ز ۱۵ شی مپشه ، جام ، کوکپار ، قره آفاج ، دپن بوداق ، چنار ، قیزیل
فاج ، کشتا ، سرپه سورنیه شمشیر ، قیزیلچق ، قیابوق ، صابونجه بوغ
طاجی ، دقنه و سایر آفاجلرده وارد . بارطین اسکله سندن شده کراسته
سارانی اصغری [یکرمی بش ، اعظمی اونوز بش بیلک] مترو مکعب قاداردور ،
غفرانیولی ، آراج ، طامی ، دورک اوزمانلر بیلک قسماً امراضاتی ده بو بکوره
اخلدر .

اون ایکنجی فصل

حیوانات مقسده معارفات :

بارطین قضا سنده بولان حیوانات اهلیه ، بارکیر ، مرکب ، اوکوز ،
بیلک ، بوغا ، ماندا ، قویون و کچیدن عبارتدر .

بارطین ، اراضی بیلک وضعیت طیبیه سته و حیوانانک کثافتنه نظراً اوج
ویوک منطقه یه قابل تقسیمدر .

برنجی منطقه بارطین شهریه کوره شمال شرقی قسمیدر که بوراده حیوانات
ک سیرک بولونور . بالکزیکی و قویون نسبةً فضله مقداردهدر .

ایکنجی منطقه شمال شرقی یعنی عاریض منطقه سیدر که بوراده حیوانات متوسط
مقدارده موجوددر .

اوججی منطقه جنوب و جنوب غربی قسمیدر که اراضی بیلک نسبةً مثبت

و صولاتی بولونغاندن أك زیاده کثافت حیوانیه بو قلمده بولمقدردر .
 حیواناتک مقدارلری ۹۲۶ سنه سنده کی بولقمه اوزریبه [۴۶۰] بار کیره
 [۱۵۲۳] قیصراق [۸۵۰] طای اولاق اوزره جمأ [۲۸۳۳] رأس در .
 حیوانات قریبه هموما برلی در . عرب واجنی عرفنه منسوب حیواناتیک
 آندر تصادف ایملیکده در . برلی حیوانندن یوز قرق ارتقاعنده اولدقجه متناسب
 أشكال حیوانانه تصادف ایملیکده ایسه ده ماضینک سراب تازی اک زیاده
 حیوانات قریبه ده کورولمکده در .
 آماصره منطه سنده [در نیوزی] متجاوز مرکب وارددر . بشقه طرفده
 واردسه اهمیت حائز دکدر .
 [۲۰۶۰۸] رأس اینک [۱۸۲۶۷] رأس اوکوز [۹۶۷۰] رأس طمانه
 دوکه و بوزاغی اولوب جمأ [۴۸۵۴۵] رأس حیوانات قریبه موجوددر .
 کولپازاری طرفلرینده اولدقجه چته لی ماندالره تصادف ایملیکده ایسه ده
 عمومیتله وسط قامتده در . حیواناتک طرز مبعشتری و باقیملری جهیله دیگر
 طرفلرک ماندا آنده بولتان فنا رابعه بارمپن ماندالریک سلمده یوقدر . جلدلری
 نسبة ایجه وضعیتده در . [۳۵۲۹] رأس دیشی [۵۰۲۱] رأس ارکک مانده
 و [۲۸۰۰] رأس ملاق موجوددر .
 [۹۶۶۱] رأس قیون موجود اولوب اراضینک راطب اولسندن کلهک
 خستلفه بک زیاده معروضدر .
 [۶۳۰۰] رأس کچی موجود اولوب قیلوس منطقه سنده کی آهازا کچیلری
 یومیه ایکی قبه قدر سود و بره بیلیرلر .
 اراضینک راطب اولسندن حیوانات قریبه ده و از جمله ماندالرده باربونه
 بوغاز اما خستلفلری بعضاً ظهور ایتمکده در . دیگر حیوانات خستلفلریبه بک
 آرز تصادف اولتور .